

Naar een inclusieve publieke ruimte

6 bouwstenen & praktische tips
voor een publieke ruimte op
maat van vrouwen en meisjes

Eva Saelens - Lore Cuypers - Ann Decorte

Over Vital Cities

Wij zijn een onderzoeks- en expertisecentrum dat kennis, inspiratie en begeleiding aanbiedt aan organisaties, federaties en overheden die een duurzame, beweegvriendelijke en leefbare omgeving willen realiseren op maat van de gebruikers.

<https://www.vitalcities.be/nl>

Deze publicatie

Deze whitepaper is een eindproduct van het onderzoek G.I.R.L! (gender inclusieve ruimte leeft!).

Verantwoordelijke onderzoekers: Lore Cuypers, Ann Decorte & Eva Saelens

Referentie:

Cuypers, L. Decorte, A. & Saelens, E. (2024). *Naar een inclusieve publieke ruimte: 6 bouwstenen en praktische tips voor een publieke ruimte op maat van vrouwen en meisjes*. Hogeschool West-Vlaanderen.

Oktober 2024

Inhoud

Inleiding

Inclusieve steden zijn gezonde steden

Wie doet niet mee?

Hoe kan het anders?

Wat is het belang van inclusieve ruimtes?

Deze publicatie

Building inclusive spaces: vital elements

Veiligheid

Omgeving

Bereikbaarheid

Toegankelijkheid

Aantrekkelijkheid

Betrokkenheid

inleiding

Publieke ruimtes zijn anno 2024 nog niet publiek genoeg. Er wordt in het ontwerp niet altijd rekening gehouden met de verschillende behoeften en beperkingen van de gebruikers, waardoor bepaalde mensen onbedoeld uitgesloten worden. Dat kunnen we tegengaan door onze ruimtes inclusiever te ontwerpen.

Inclusieve steden zijn gezonde steden

We staan er misschien weinig bij stil, maar de openbare ruimte waarin we ons dagelijks bewegen heeft een invloed op onze gezondheid en dus ook op onze kwaliteit van leven.² Gezondheid wordt vaak benaderd als de optelsom van individuele keuzes, maar in realiteit speelt ook de gebouwde omgeving een grote rol.³

voorbeelden

actief verplaatsen

Het ontwerp van steden beïnvloedt of mensen zich actief verplaatsen naar het werk of naar school (te voet/per fiets/met het openbaar vervoer) of toch opteren voor de auto, omdat het veiliger en gemakkelijker is.

groen in de omgeving

De aanwezigheid van natuur in de buurt stimuleert mensen om een wandeling te maken.

stad en buurt als speelplein

Ontmoetingsplekken zoals speeltuinen stimuleren de fysieke activiteit (bij volwassenen én kinderen) en ook de sociale cohesie in de buurt. Dat zijn namelijk plekken waar verschillende groepen mensen in contact komen met elkaar en dat versterkt het buurtgevoel.

Publieke ruimtes kunnen dus de publieke gezondheid versterken.²

Vital Cities formuleerde 8 ambities voor een gezonde, beweegvriendelijke omgeving. Lees er alles over in onze [beweegscan](#)

Wie doet niet mee?

Voor sommige mensen, denk maar aan rolstoelgebruikers, mensen met kinderwagens of mensen met een beperkte mobiliteit, werpt de publieke ruimte fysieke drempels op waardoor ze zich moeilijk of zelfs niet kunnen verplaatsen. Er zijn ook groepen mensen die de ruimte fysiek gezien wel kunnen betreden, maar sociale drempels ervaren, omdat ze zich op bepaalde plaatsen niet welkom of veilig voelen. Dit geldt bijvoorbeeld voor transpersonen of mensen met een migratieachtergrond; zij worden namelijk vaak slachtoffer van intimidatie in de publieke ruimte. Ook vrouwen en meisjes voelen zich vaak minder thuis in de publieke ruimte, vanwege fysieke en sociale drempels die ze ervaren. Onveiligheid, maar ook infrastructuur die minder afgestemd is op hun noden, spelen hierbij een rol.

Voor meisjes, vrouwen, personen met een handicap en personen die niet beantwoorden aan de klassieke cisgender normen kan de publieke ruimte onwelkom, ontoegankelijk en onveilig aanvoelen.

Agentschap binnenlands bestuur, 2023

Lees [hier](#) meer over op welke manieren de publieke ruimte onze gezondheid beïnvloedt

Lees [hier](#) meer over waarom onze publieke ruimte minder publiek is dan we denken

Lees [hier](#) meer over waarom onze publieke ruimte minder goed werkt voor meisjes

Hoe kan het anders?

Inclusieve publieke ruimtes zijn omgevingen waarin iedereen zich welkom en veilig voelt. Ze bevorderen sociale interactie, stimuleren fysieke activiteit en versterken de verbondenheid binnen gemeenschappen. **Hoe doe je dat nu, zo'n inclusieve publieke ruimte creëren?** Om dit helder uit te leggen gebruikt Vital Cities het model 'beweegvriendelijke omgeving'.⁴ Dat model vertrekt vanuit de redenering dat er drie pijlers zijn om een kwalitatieve beweegvriendelijke omgeving te realiseren: hardware, software en orgware.

Fysieke leefomgeving - hardware

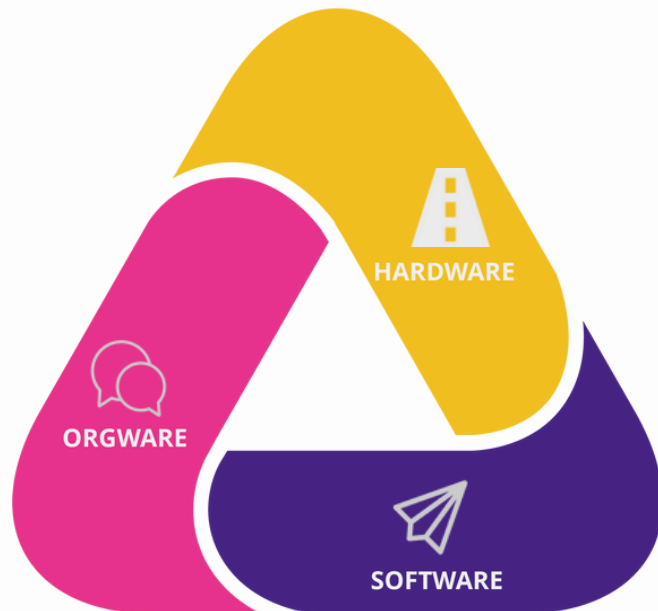
Sportaccommodatie, speel- en ontmoetingsplekken, groene ruimte, routes en paden,....

Sport- en beweegaanbod - software

Activiteiten, begeleiding en coaching, communicatie en sensibilisering

Organisatie van het aanbod - orgware

Monitoring, beheer, beleid, eigenaarschap, samenwerking en participatie

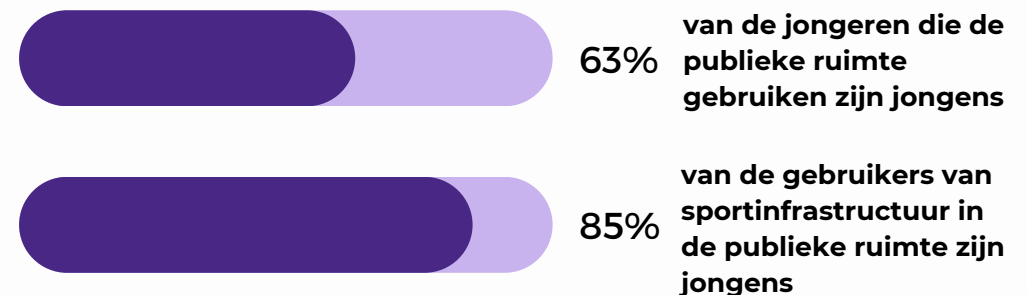
Dit model maakt duidelijk dat een inclusieve publieke ruimte ontwerpen meer vereist dan enkel inzetten op doordachte infrastructuur. Toch kan je met hardware wel inspelen op bepaalde drempels die veel tienermeisjes ervaren in de publieke ruimte. Dat is de groep op wie in deze publicatie ingezoomd wordt.

Wat is het belang van inclusieve ruimte?

Uit onderzoek blijkt dat buitenruimtes een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van jongeren. Ze hebben een **leer- en ontmoetingsfunctie**: jongeren experimenteren daar met omgangsvormen en ontwikkelen zo een eigen identiteit door om te gaan met anderen. Onderzoeker Sven De Visscher noemt de publieke ruimte zelfs een mede-opvoeder voor kinderen en jongeren.⁵ Aangezien deze ruimtes **ontwikkelingskansen** bieden, is het dus van belang dat meisjes een gelijke toegang hebben.

De publieke ruimte is des te belangrijker voor kinderen en jongeren die in maatschappelijke kwetsbaarheid opgroeien, omdat zij vaak over minder binnen- en buitenruimte beschikken én minder aansluiting vinden bij vrijetijdsaanbod. De publieke ruimte biedt namelijk mogelijkheden voor **ongebonden vrijetijdsactiviteiten**, zoals sport, spel en ontmoeting. Echter zijn het tot op heden voornamelijk jongens die de buitenruimte voor deze doeleinden gebruiken.⁶

Lees [hier](#) meer over waarom de publieke ruimte belangrijk is voor de ontwikkeling van jongeren

Bron cijfers: Kind & Samenleving (2020)

Naast de ontwikkelingskansen en mogelijkheden voor vrijetijdsactiviteiten die publieke ruimtes bieden, tonen studies ook aan dat **buiten zijn zowel de fysieke als de mentale gezondheid ten goede komt.**⁷ Zeker voor tienermeisjes is dit een belangrijke zaak, want het is volgens een grote internationale studie een stuk slechter gesteld met hun mentale gezondheid dan die van hun mannelijke leeftijdsgenoten.⁸ Ze kampen onder meer vaker met zenuwachtigheid, slaapproblemen en zelfmoordgedachten. Er zijn ook duidelijk waarneembare verschillen naargelang leeftijd en opleidingsvorm: jongeren van 11-12 jaar rapporteren een hoger mentaal welbevinden dan jongeren van 17-18 jaar en jongeren uit het aso scoren hoger op verschillende indicatoren van mentaal welzijn dan jongeren uit het tso en bso.

Er valt dus heel wat te winnen wanneer we als samenleving investeren in inclusieve ruimtes. Kortom: **inclusieve ruimtes bieden tienermeiden de volgende kansen:**

Gelijke ontwikkelingskansen

Meisjes kunnen er sociale vaardigheden ontwikkelen en hun identiteit vormen door interactie met anderen

Vrijetijdsbesteding & ontspanning

Meisjes kunnen er hun vrienden ontmoeten en samen tijd doorbrengen. Dit is extra belangrijk voor meisjes die daar thuis de ruimte niet voor hebben (bijvoorbeeld meisjes met een lagere socio-economische status die kleinbehuisd zijn, meisjes uit grote gezinnen, meisjes die in een instelling verblijven)

Sport & beweging

Meisjes kunnen er laagdrempelig aan sport doen. Dit is belangrijk voor alle meisjes, want ze voldoen minder aan de beweegnormen dan jongens⁹ en er is hogere drop-out uit verenigingsleven.¹⁰ Dit is extra belangrijk voor meisjes die minder vaak aan georganiseerde sport deelnemen (meisjes met een migratieachtergrond, met een lagere socio-economische status en in richtingen arbeidsfinaliteit).¹¹

voordelen voor fysieke en mentale gezondheid

Better access to parks and other green spaces has the potential to be a simple intervention with significant impact.

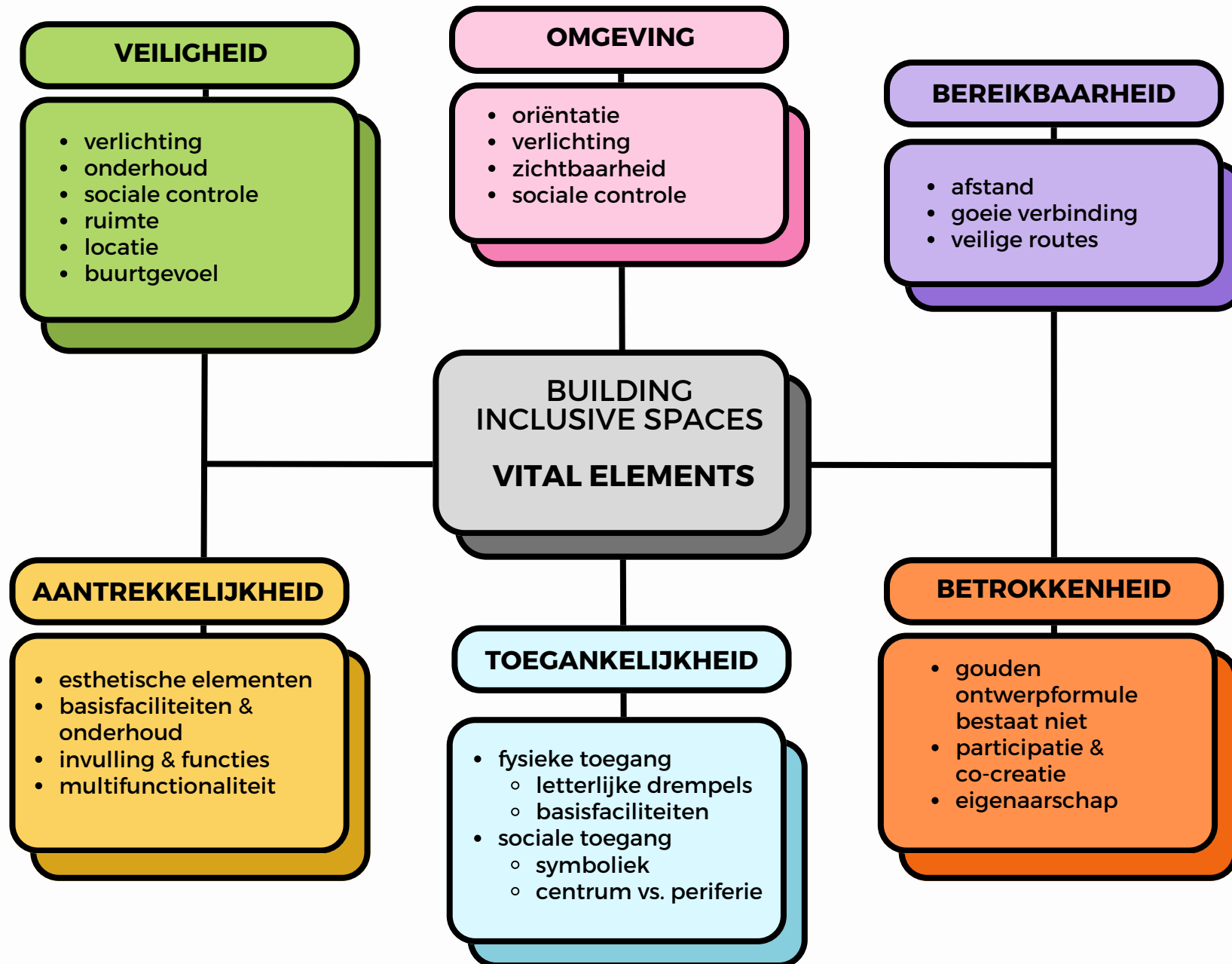
Make Space for Girls, 2023

Deze publicatie

Deze paper richt zich voornamelijk op de hardware voor een inclusieve beweegvriendelijke omgeving, dit wil zeggen: de fysieke elementen die essentieel zijn om een toegankelijke en inclusieve openbare ruimte voor tienermeisjes te realiseren. Software en orgware worden behandeld in een andere white paper. We willen echter benadrukken dat louter inzetten op hardware onvoldoende is om een inclusieve omgeving te realiseren, dus aandacht voor software en orgware blijft cruciaal.

Deze publicatie heeft als doel om beleidsmakers, ontwerpers en andere partijen praktische richtlijnen en inspiratie mee te geven om een inclusievere publieke ruimte te realiseren die rekening houdt met de drempels en de wensen van tienermeiden.

Hieronder volgt een overzicht van de aandachtspunten voor een inclusief ontwerp, opgesplitst in zes categorieën: veiligheid, omgeving, bereikbaarheid, toegankelijkheid, aantrekkelijkheid en betrokkenheid. Deze pijlers vormen de basis voor het ontwerpen van ruimtes die uitnodigend, veilig en bruikbaar zijn voor tienermeisjes, maar bij uitbreiding eigenlijk voor iedereen. Het vertrekpunt is namelijk dat de stadsplanner niet vanuit het eigen referentiekader ontwerpt, maar de noden en behoeften van verschillende bevolkingsgroepen/gebruikers in acht neemt.

Veiligheid is een begrip met vele betekenissen. Er bestaan meerdere vormen van veiligheid, waaronder objectieve en subjectieve veiligheid. Objectieve veiligheid verwijst naar de meetbare omstandigheden die de veiligheid in een gebied bepalen, zoals criminaliteitsstatistieken. Subjectieve veiligheid gaat over hoe veilig mensen zich voelen, ongeacht de feitelijke situatie. Er is meestal geen één op één relatie tussen criminaliteit en onveiligheidsgevoel op straat.¹² Dat betekent dat er op een bepaalde plek misschien weinig tot geen criminele feiten plaatsvinden, maar het onveiligheidsgevoel toch heel groot kan zijn.

Subjectieve veiligheid of veiligheidsgevoel wordt beïnvloed door veel verschillende factoren, waaronder berichtgeving in de media, sociale normen en cultuur, verkeer, sociale cohesie, individualisering, etc.¹³ Ook verschilt deze veiligheidsperceptie naargelang persoonlijke ervaringen en persoonlijke kenmerken: leeftijd, gender, ability, socio-economische status, seksuele oriëntatie, afkomst en etniciteit spelen ook een belangrijke rol. Bepaalde onderzoekers beweren zelfs dat er weinig verband is tussen objectieve en subjectieve veiligheid.^{14,15} Een gevoel van onveiligheid is dus veel complexer en is soms weinig verbonden met de criminaliteitsstatistieken van de buurt of stad.

Uit onderzoek blijkt dat vrouwen de openbare ruimte als onveilig beschouwen dan mannen.¹⁶ Bovendien is dit onveiligheidsgevoel nog sterker aanwezig bij meisjes en jonge vrouwen, vanwege ervaringen met seksuele intimidatie en angst voor aanranding en verkrachting.¹⁶ Cijfers tonen ook aan dat 41% van de 11 tot 16-jarige meisjes en 49% van de 17 tot 21-jarige meisjes zich onveilig voelt wanneer ze alleen naar buiten gaan.¹⁷ Vooral de aanwezigheid van andere groepen mensen in de publieke

ruimte heeft een invloed op hun gevoel van veiligheid, zeker als die groepen uit jongens of mannen bestaan.¹⁸ Als gevolg gaan meisjes en vrouwen bepaalde plekken actief gaan vermijden¹⁹ of gaat hun gebruik van de openbare ruimte algeheel dalen.¹⁶ Dit heeft een negatieve invloed op hun welzijn.²⁰

Tienermeisjes interpreteren het begrip veiligheid bovendien ook op een andere en ruimere manier dan volwassenen. Naast fysieke veiligheid (bijvoorbeeld niet aangevallen of fysiek lastiggevalen worden), valt ook niet beoordeeld of aangestaard worden onder veiligheid.¹⁸ 37% van de meisjes voelt zich beoordeeld wanneer ze rondhangen in een park.²¹ Deze gevoelens van onveiligheid dragen ook bij aan hun afwezigheid op publieke plekken, zeker op de plekken voor sport en recreatie. 73% van de meisjes beslist om niet actief te zijn/te sporten wanneer mensen hen kunnen zien, uit schrik om bekeken te worden. Deze bezorgdheid bij meisjes is nog sterker aanwezig in buitenruimtes, omdat de kans dat iemand hen ziet vrij reëel is.²¹

Persoonlijke ervaringen hebben een grote invloed op het veiligheidsgevoel in de publieke ruimte. Daarom is het noodzakelijk om veiligheid vanuit een intersectioneel perspectief te bekijken. Bij bepaalde groepen mensen zal het onveiligheidsgevoel namelijk nog groter zijn, vanwege o.a. ervaringen met discriminatie, racisme, transfobie, etc. Vrouwen en meisjes van kleur hebben een grotere kans om het doelwit te worden van seksuele intimidatie,²² wat een impact heeft op de mate waarin ze kunnen gebruik maken van de publieke ruimte.¹⁹ Echter ontbreekt het vaak nog aan kwalitatieve studies om deze ervaringen in kaart te brengen en kwantitatieve studies om weer te geven hoe vaak minderheidsgroepen met discriminatie of onveilige situaties geconfronteerd worden in de publieke ruimte.

VEILIGHEID

OMGEVING

BEREIKBAARHEID

TOEGANKELIJKHEID

AANTREKKELIJKHEID

BETROKKENHEID

Steden die willen werken aan hun veiligheid, denken vaak dat camera's en meer politie in het straatbeeld de oplossing zijn. Echter blijkt uit studies dat camera's wel een effect hebben op diefstal, maar niet op agressie en geweld.²³ Daarnaast is er in studies nog geen eenduidigheid over de doeltreffendheid van camera's en over de effecten ervan op de veiligheid. Camera's kunnen de objectieve veiligheid verbeteren doordat ze de criminaliteit kunnen doen dalen.²⁴ Het effect van camera's op de subjectieve veiligheid is dan weer dubbelzinnig: sommigen voelen zich veiliger erdoor, terwijl anderen een toename van stress of ongemak ervaren.²⁵ Diezelfde redenering gaat op voor politie op straat: meer politie kan bijdragen aan het verminderen van criminaliteit, maar kan het gevoel van veiligheid zowel positief of negatief beïnvloeden. Sommigen voelen zich veiliger door de aanwezigheid van politie op straat, vanwege hun vertrouwen ten aanzien van de ordediensten, terwijl anderen zich net minder veilig kunnen voelen daardoor, vanwege een negatievere perceptie op politie.

Onderzoek toont aan dat die perceptie sterk varieert naargelang demografische groep. Bepaalde gemeenschappen ervaren gevoelens van wantrouwen, omdat politie kan worden geassocieerd met discriminatie en etnisch profileren.²⁶

Hoewel de inrichting van de publieke ruimte een onveiligheidsgevoel niet volledig kan wegnemen, kan de hardware dit toch beïnvloeden. Het spreekt voor zich dat inzetten op hardware hand in hand gaat met inspanningen op het gebied van software en orgware als steden het veiligheidsgevoel op straat willen verhogen. Veiligheid in de publieke ruimte is een gedeelde inspanning tussen verschillende actoren, waaronder beleidsmakers, ontwerpers, de politie en de lokale gemeenschap.

Hieronder volgt een beknopt overzicht van verschillende zaken die het veiligheidsgevoel op een specifieke plek positief kunnen beïnvloeden, alsook hoe de hardware in de omgeving van de plek dat kan doen.

onderhoud

Zorg ervoor dat de plek goed onderhouden wordt.

Een slecht onderhouden plek geeft een verlaten of verwaarloosde indruk en kan het onveiligheidsgevoel vergroten. Ook sporen van vervuiling, graffiti en vandalisme dragen bij aan een onveilig gevoel.

sociale controle

Frequentering: wanneer de plek door verschillende mensen op verschillende tijdstippen gebruikt wordt, is er een levendige dynamiek.

Revitalisering: nieuwe of vernieuwde plekken schrikken overlastplegers af en trekken nieuwe bezoekers aan.

Multifunctionaliteit: wanneer een plek aantrekkelijk is voor verschillende groepen, is er meer kans dat er een diverse groep mensen aanwezig is, wat zorgt voor een hoger subjectief gevoel van veiligheid bij meiden.

locatie

Kies een geschikte locatie voor de plek:

- Een plek die verstopt is en waar weinig sociale controle is, daar kunnen meiden schrik voelen dat er iets kan gebeuren.
- Een plek aan de rand van de stad, mogen meiden niet altijd (alleen) naartoe.

verlichting

Plaats voldoende verlichting op de plek en in de straten errond.

ruimte

Maak de plek voldoende ruim, zodat de verschillende bezoekers wat afstand kunnen houden van elkaar, maar ook niet té ruim. Wanneer een plek te groot en te open is, zullen meiden zich sneller bekeken voelen.

Zoek een evenwicht tussen sociale controle en gezelligheid: visuele openheid geeft sociale controle en is belangrijk voor het veiligheidsgevoel, maar meiden willen ook dat de plek gezellig is en dat ze niet te veel bekeken kunnen worden.

Bij sportplekken is het extra belangrijk dat het er rustig is, want meiden sporten liever op een kalme plek waar ze niet te zichtbaar zijn.

buurtgevoel

Het gevoel van toebehoren aan een buurt vergroot het gevoel van veiligheid. Een buurtgevoel kan aangemoedigd worden via buurtcomités of plaatselijke initiatieven gericht op de versterking van de sociale cohesie.

oriëntatie

Zorg voor een goeie 'leesbaarheid' van de ruimte in kwestie en de omgeving errond. Dat wil zeggen dat mensen zich daar vlot kunnen oriënteren, ook zij die er nog nooit geweest zijn:

- door duidelijke markeringen en wegwijzers te voorzien, kunnen zich bezoekers gemakkelijk bewegen en oriënteren op de plek. Dit verhoogt het gevoel van veiligheid. Straatnaamborden moeten voldoende groot zijn en zouden minder hoog moeten hangen voor een betere zichtbaarheid.
- Een onduidelijke plek waar je je moeilijk kan oriënteren, zorgt voor een onveilig gevoel. Vermijd doodlopende paden en donkere of onzichtbare hoekjes waar geen sociale controle is.

sociale controle

Zorg voor 'eyes on the street', ofwel ogen op straat. Meer menselijke aanwezigheid in onze straten, zorgt voor een veiliger gevoel. Zorg voor:

- meer bewoning op straatniveau, want blinde gevels op de benedenverdieping zorgen voor een verlaten en dus onveilig gevoel in de straten
- woongelegenheden boven winkels of kantoren: na de openingsuren zijn deze gebieden vaak verlaten, wat een onveilig gevoel kan geven

verlichting

Wanneer een plek, straat of buurt onvoldoende verlicht is, gaan vrouwen en meisjes die vermijden of helemaal binnen blijven.

Een groot contrast in de verlichting tussen de hoofd- en zijstraten kan er ook voor zorgen dat bepaalde straten vermeden worden.

zichtbaarheid

Garandeer ieders zichtbaarheid in de publieke ruimte om het gevoel van veiligheid bij vrouwen en meiden te verhogen:

- creëer glazen ingangen en traphallen voor een grote transparantie
- zorg voor doorgangen en paden die breed en goed verlicht zijn

Vermijd objecten of meubilair in de publieke ruimte die de zichtbaarheid beperken:

- plaats geen muren als leuning, maar wel balustrades
- creëer geen doodlopende paden of donkere hoekjes

VEILIGHEID

OMGEVING

BEREIKBAARHEID

TOEGANKELIJKHEID

AANTREKKELIJKHEID

BETROKKENHEID

Bereikbaarheid is een fundamenteel aspect van inclusieve publieke ruimtes en is vaak doorslaggevend voor het al dan niet slagen van een publieke ruimte.

De nabijheid en de ligging van de locatie spelen een rol, alsook de beschikbaarheid van openbaar vervoer. Een ruimte moet gemakkelijk te bereiken zijn voor iedereen, ongeacht hun vervoersmogelijkheden. Wanneer ontmoetings- en sportruimtes gelegen zijn langs drukke straten heeft dit een negatieve invloed op de bereikbaarheid van de plek. Straten en toegangswegen dienen verkeersveilig en comfortabel te zijn.^{27,28} Zeker voor zij zich niet verplaatsen met een wagen, zijn kwaliteitsvolle wandel- en fietsroutes, maar ook de toegang tot het openbaar vervoer belangrijk.

Mensen in kwetsbare situaties zijn vaak sterk aangewezen op het openbaar vervoer om zich te verplaatsen. Ook tonen studies aan dat vrouwen veel meer gebruik maken van zachte mobiliteit dan mannen. Wanneer een plek dus niet bereikbaar is via openbaar vervoer of er geen veilige wandel- en fietspaden naartoe lopen, wordt het voor vrouwen²⁹ en meisjes en mensen in kwetsbare situaties dus veel moeilijker om er te geraken. Voor jongere meisjes is een verkeersveilige verbinding met hun bestemming bovendien belangrijk om zich zelfstandig te mogen verplaatsen.³⁰

Stadscentra hebben vaak al een goed aanbod van openbaar vervoer, maar de verbinding met randgemeenten of -wijken is soms minder voor de hand liggend. Wijken waar veel kwetsbaarheid is, liggen vaak ook aan de rand van de stad. Inzetten op die minder bereikbare/verbonden plekken is daarom ook van belang als we ruimtes echt inclusief willen maken.

Meisjes hechten veel belang aan de kwaliteitsvolle inrichting en uitrusting van speelruimte. Maar of ze er ook echt komen, zal in belangrijke mate te maken hebben met de inplanting: ligt het pleintje voldoende dichtbij, is het logisch om er naartoe te gaan? En vooral: is het op een veilige manier bereikbaar? Hoe vaak de kinderen uit de buurt het pleintje mogen en kunnen gebruiken, hangt vooral af van die bredere situering.

Kind & Samenleving, 2020

afstand

Zorg voor nabijgelegen ontmoetings-/sportplekken in de buurt, die goed bereikbaar zijn voor iedereen, rekening houdend met ieders vervoersmogelijkheden. Ouders laten niet altijd toe dat hun dochter zelfstandig naar buiten gaat, dus een plek die ver weg is vormt een extra drempel.

route

De weg naar de plek moet een verkeersveilige weg zijn, met ook veilige en kwalitatieve voet- en fietspaden. Dit is bovendien belangrijk voor meisjes om zich te mogen verplaatsen. Het is een pluspunt als de plek niet gelegen is langs een drukke weg of als drukke verkeersassen niet moeten overgestoken worden.

verbinding

Zorg voor een vlotte verbinding met andere plekken:

- de plek is bereikbaar met het openbaar vervoer
- meiden kunnen zich vlot verplaatsen tussen de verschillende plekken waar ze vaak komen, bijvoorbeeld school, het station, buurtwinkels,...

VEILIGHEID

OMGEVING

BEREIKBAARHEID

TOEGANKELIJKHEID

AANTREKKELIJKHEID

BETROKKENHEID

Toegankelijkheid in de context van publieke ruimtes bevat een fysieke en een sociale component. Ruimtes kunnen namelijk op verschillende manieren toegankelijk of minder toegankelijk zijn, afhankelijk van welke doelgroep je in gedachten hebt.

Een ruimte is fysiek toegankelijk wanneer alle mensen er naartoe kunnen gaan en er gebruik kunnen van maken, zonder afhankelijk te zijn van iemand anders.

Letterlijk: je kan er zelfstandig naartoe gaan en er vertoeven

Dit is vaak nog een issue voor mensen met een beperktere mobiliteit of mensen met kinderwagens.

Een ruimte is sociaal toegankelijk wanneer alle mensen er een positieve ervaring kunnen hebben

Gevoelsmatig: je voelt je welkom en op je gemak

Dit is vaak nog een issue voor verschillende minderheidsgroepen, zoals bijvoorbeeld mensen uit LGBTQIA+ gemeenschap of mensen met een migratieachtergrond.

Openbare ruimtes werpen nog vaak fysieke barrières op voor mensen met een beperktere mobiliteit, waardoor zij uitgesloten worden. Trappen, hoge trottoirs, smalle doorgangen, het gebrek aan rolstoelvriendelijke paden en obstakels op hun pad maken het voor hen heel moeilijk tot zelfs onmogelijk om de publieke ruimte te betreden.

Sociale drempels zijn misschien minder zichtbaar met het blote oog, maar daarom niet minder beperkend. Eén van de grootste struikelblokken voor meisjes is wanneer de plek geclaimd wordt door (een groep) jongens. Hun aanwezigheid kan intimiderend zijn en ervoor zorgen dat ze zich minder veilig voelen daar. Dit, in combinatie met faciliteiten of activiteiten in de publieke ruimte die niet op meisjes afgestemd zijn, zorgt ervoor dat de sociale toegankelijkheid voor hen soms beperkt kan zijn.

Verschillende belangrijke onderzoeken, zoals dat van Girls Make The City en Kind & Samenleving, noemen dit zelfs de grootste drempel voor meisjes in de publieke ruimte: jongens die de ruimte claimen. Bovendien is er een studie die stelt dat de aanwezigheid van meisjes in de publieke ruimte gereguleerd wordt door de aanwezigheid van jongens.³¹

Heel veel meisjes die ik ken skaten graag hoor, maar hoeveel gasten daar ook zijn... Een vriendin van mij gaat om 6u in de ochtend naar het skatepark, omdat het dan leeg is.

Vital Cities Podcast, aflevering 2

VEILIGHEID

OMGEVING

BEREIKBAARHEID

TOEGANKELIJKHEID

AANTREKKELIJKHEID

BETROKKENHEID

Hoewel sociale toegankelijkheid op het eerste gezicht weinig met hardware te maken heeft, kan de omgeving, het ontwerp en de infrastructuur hier toch positief op inspelen.

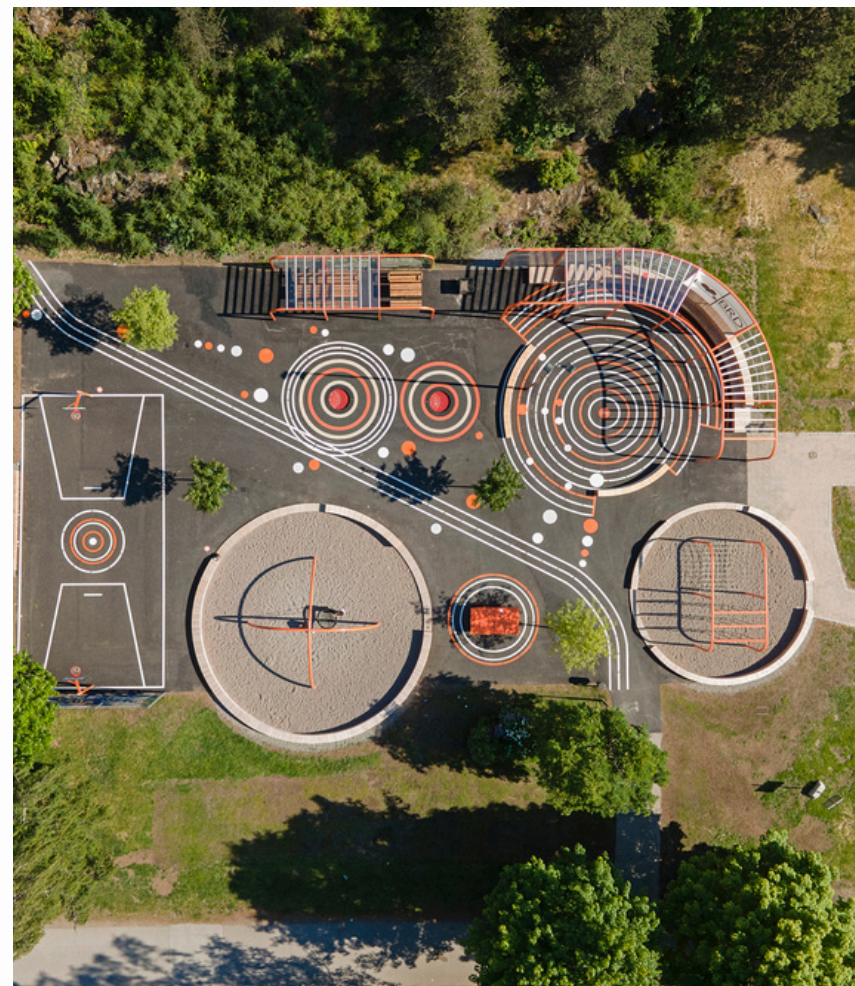
Ten eerste kan er ontwerpmatig voor gezorgd worden dat één groep niet de hele ruimte kan claimen, door een plek een multifunctionele invulling te geven. Wanneer de voorzieningen afgestemd zijn op de wensen van verschillende doelgroepen, kan dit het gevoel van welkom te zijn ook verhogen. Dit deelaspect, de aantrekkelijkheid van de ruimte, wordt in de volgende sectie behandeld. Toegankelijkheid is namelijk nauw verbonden met aantrekkelijkheid: wanneer een plek niets te bieden heeft voor meisjes, gaan ze zich er ook minder welkom voelen of het gevoel hebben dat ze daar “mogen” zijn.

Ten tweede beïnvloeden ook impliciete of subtiele verwijzingen de sociale toegankelijkheid.³²

Door rekening te houden met beide dimensies van toegankelijkheid, de fysieke en sociale, kunnen ontwerpers ervoor zorgen dat publieke ruimtes echt openstaan voor iedereen.

— “ —
Toegankelijke plekken zijn plekken waar mensen niet alleen kunnen komen, maar waar zij ook graag willen komen en kunnen zijn net als ieder ander.
— ” —

Sociaal en Cultureel Planbureau, 2021

Bewegvriendelijke ruimte met multifunctionele invulling en slimme zonering in Bredäng, Zweden

centrum & periferie

Besteed de nodige aandacht aan de positionering van de verschillende faciliteiten in de ruimte:

- Het komt vaak voor dat sportveldjes, die meestal geclaimd worden door groepen jongens, in het centrum van de ruimte geplaatst worden. Andere faciliteiten, zoals zitbanken, worden rond het veld geplaatst. Zo krijgen meisjes en andere bezoekers die geen gebruik maken van deze veldjes impliciet de boodschap dat ze niet thuishoren in het centrum van de ruimte, maar wel aan de rand.
- Geef dus even veel ruimte aan andere activiteiten en positioneer ze ook gelijkwaardig ten opzichte van elkaar, zodat niet één activiteit het centrum inneemt. Ook op speelplaatsen is dit een aandachtspunt.

basisfaciliteiten

Basisfaciliteiten zoals sanitair zorgen voor een hogere toegankelijkheid voor onder andere vrouwen en meisjes.

symboliek

Historische genderonevenwichten en koloniale machtsverhoudingen zijn nog vaak terug te vinden in onze straten en op onze pleinen.

- Standbeelden, straatnamen, pleinen etc. verwijzen in negen van de tien gevallen naar witte mannen
- Diezelfde standbeelden bevatten vaak nog sporen van koloniale machtsverhoudingen.

Het is aangewezen dat plaatsen in de publieke ruimte namen en verwijzingen hebben die de diversiteit van de maatschappij weerspiegelen.

letterlijke drempels

Publieke speel-/ sportplekken met praktische barrières zijn helemaal niet toegankelijk voor mensen in een rolstoel of met een beperktere mobiliteit

- een ondergrond van zand of boomschors
- trappen
- nauwe doorgangen
- etc.

Zulke barrières kunnen ervoor zorgen dat het nog meer bevestigd wordt dat iemand afwijkt van 'de norm', waardoor deze mensen zich onwelkom kunnen voelen.

Een inclusieve publieke ruimte is een plek die verschillende groepen mensen aanspreekt. Dat kan pas wanneer die plek er ook aantrekkelijk uitziet. Wie denkt aan een fijne buitenruimte, denkt misschien spontaan aan groen, water of kleurrijke elementen. Zulke esthetische zaken kunnen de sfeer op een plek zeker positief beïnvloeden, maar de aantrekkelijkheid van een plek gaat verder dan dit. Om te zorgen dat mensen naar een bepaalde plek trekken, er tijd willen doorbrengen en ook nog eens terugkomen, is er meer nodig. Faciliteiten, inrichting, infrastructuur en onderhoud zijn essentieel.

Dat tienermeiden hun vrije tijd minder in de buitenruimte doorbrengen, is ook een gevolg van hoe die ruimtes ontworpen zijn en wat er voor hen te beleven, of net niet te beleven is. Een aantrekkelijke plek voor meiden nodigt hen uit om er naartoe te gaan en er te willen blijven. Daarvoor moet de plek iets voor meiden te bieden hebben en ook comfortabel zijn.

Meisjes geven in verschillende onderzoeken aan dat het op openbare plekken vaak ontbreekt aan basisfaciliteiten om hun tijd er comfortabel te kunnen doorbrengen: proper sanitair, wifi, waterfonteintjes en bescherming tegen verschillende weersomstandigheden.³³ Een ruimte die volledig geclaimd wordt door jongens is evenmin aantrekkelijk voor meisjes. Zoals reeds aangehaald, kan hier met het ontwerp een antwoord op geboden worden. Een multifunctionele plek geeft ruimte aan (de activiteiten van) verschillende groepen mensen. Veel meisjes vinden dat ruimtes niet afgestemd zijn op hun voorkeuren: 68% vindt dat er niets te doen is voor hen in parken en dat de ruimte en de infrastructuur voor jongens is.³³ De “klassieke jongerenplekken” zoals skateparken, calisthenics toestellen of voetbal- of basketveldjes worden effectief bijna uitsluit-

-end door jongens gebruikt: 85% van de gebruikers zijn jongens.

Er bestaat discussie over wat er nu moet gebeuren om meer meisjes te laten sporten in de publieke ruimte. Enerzijds wordt gesteld dat de huidige “jongerenplekken” te weinig rekening houden met wensen en voorkeuren van meisjes en dat er andere voorzieningen nodig zijn om meisjes te stimuleren tot bewegen in buitenruimtes. Anderzijds wordt het voorzien in specifieke infrastructuur ook bekritiseerd, omdat dit onrechtstreeks de genderstereotypen zou bevestigen dat skaten en voetballen geen activiteiten zijn voor meisjes en dat zij hier zelf ook geen interesse in hebben.

Wij pleiten voor een en-en-verhaal: de toegankelijkheid van bestaande faciliteiten vergroten en de blik op hardware verruimen en nieuwe faciliteiten ontwikkelen:

& Toegankelijkheid van bestaande faciliteiten vergroten: dit kan vooral door in te zetten op geschikte software: begeleiders die meisjes de weg wijzen en activiteiten organiseren die afgestemd zijn op hun noden.

& Plekken creëren/ombouwen waar verschillende activiteiten mogelijk zijn.

Echter moet de blik ook verruimd worden wat betreft de hardware. Net zoals dit ook voor veel jongens het geval is, zijn er veel meisjes die niet geïnteresseerd zijn in de ‘klassieke’ voorzieningen zoals skateparken en basket- en voetbalveldjes. Er moet dus ook rekening gehouden worden met hun wensen en voorkeuren. Het is dus ook nodig om in te zetten op wat meisjes nu willen, als we hen willen aanmoedigen om meer tijd door te brengen in de publieke ruimte.

multifunctionaliteit

Zorg dat de plek meerdere functies vervult en activiteiten mogelijk maakt. Geef elke functie/activiteit een gelijkwaardige plaats door te werken met een slimme zonering van de plek. Voor sommige meiden is een intergenerationeel aanbod op de plek belangrijk, omdat ze jongere broers of zussen moeten meenemen wanneer ze naar buiten gaan.

Wanneer een plek inspeelt op diverse behoeften, zullen verschillende (groepen) mensen er tegelijk gebruik van kunnen maken.

Een multifunctionele plek is belangrijk omdat

- ze de mogelijkheid biedt tot verschillende activiteiten
- ze minder snel door één groep zal geclaimd worden

invulling/functies

Bepaalde bronnen suggereren dat meisjes spelmogelijkheden verkiezen boven georganiseerde sport in de publieke ruimte (zoals voetbal). Vooral niet-competitieve spelmogelijkheden die creativiteit, sociale interactie en samenwerking stimuleren zouden in de smaak vallen. Aangezien dit erg leeftijd- en contextgebonden is en dit dus niet te veralgemenen valt, worden hier geen concrete suggesties gegeven naar invulling van een specifieke plek voor tienermeisjes.

esthetische elementen

Esthetische elementen maken een plek aangenaam en aantrekkelijk:

- veel groen en natuurlijke elementen zoals water
- sfeerverlichting
- zachte materialen
- kleur

basisfaciliteiten & onderhoud

Wanneer basisfaciliteiten voorzien én goed onderhouden worden, zullen meiden meer aangetrokken worden om tijd op die plek te willen doorbrengen:

- gratis proper sanitair
- drinkwater
- beschutting tegen verschillende weersomstandigheden
- wifi
- oplaadpunten
- een winkeltje in de buurt

VEILIGHEID

OMGEVING

BEREIKBAARHEID

TOEGANKELIJKHEID

AANTREKKELIJKHEID

BETROKKENHEID

Betrokkenheid van een diverse groep gebruikers in het ontwerpproces is misschien wel de meest cruciale factor voor het creëren van een inclusieve publieke ruimte.

Helaas gebeurt het ontwerpproces nog te vaak enkel aan de tekentafel, wat kan leiden tot een eenzijdig perspectief. Dit betekent dat de uiteindelijke ruimte niet altijd goed afgestemd is op de behoeften en verwachtingen van alle verschillende groepen die er gebruik van zullen maken. Daarom is het essentieel om een diverse groep mensen vroeg in het ontwerpproces actief te betrekken, op een moment dat er nog inspraak mogelijk is in de plannen en hun input een tastbare invloed kan hebben op de uitkomst. Het is belangrijk om hun stemmen ook effectief te waarderen. Dit vereist dat ontwerpers openstaan voor de ideeën, zorgen en behoeften van alle demografische groepen, inclusief meisjes en jongeren, die vaak over het hoofd worden gezien in traditionele ontwerpprocessen.

Er bestaat geen ontwerpstandaard of gouden formule voor een inclusieve ruimte op maat van vrouwen en meisjes, omdat elke ruimte en gemeenschap unieke behoeften en voorkeuren heeft. Daarom is het cruciaal om de eindgebruikers actief te betrekken in het ontwerp en de besluitvorming, om ervoor te zorgen dat de ruimte ook echt aansluit bij hun wensen en behoeften.

Door meisjes actief te betrekken in het ontwerpproces, geef je hen eigenaarschap over de ruimte. Eigenaarschap is een krachtig middel om de betrokkenheid te verhogen. Het versterkt hun verbondenheid met de ruimte, alsook hun bereidheid om de ruimte te gebruiken. Bovendien zorgt participatie voor meer zelfvertrouwen en empowerment van meisjes, omdat ze ervaren dat ze in staat zijn om bij te dragen aan hun omgeving. Een succesvolle participatieve aanpak vraagt daarom om echte dialoog waarin meisjes niet alleen als gebruikers, maar ook als medeontwerpers worden gezien.

It is essential that the voices of teenage girls are at the heart of any process if changes are to be successful

Make Space For Girls

Op zoek naar een digitale tool om samen met jongeren de ruimte te verbeelden? Check dan zeker onze applicatie **YET!**

Bronnen

De bronnenlijst is opgesplitst in drie delen:

- deel 1: de bronnen uit de doorlopende tekst
- deel 2: de bronnen van de gele factsheets met de bouwstenen
- deel 3: de bronnen van de citaten in de tekst

DEEL 1 : tekst

1. Jansson, C. (2019). *Factors important to street users' perceived safety on a main street*. [Masterscriptie, KTH School of Architecture]. Digitala Vetenskapliga Arkivet.
2. Universiteit Maastricht. (2022). *Hoe maak je een gezonde en inclusieve stad? Een handreiking voor verbetering van de publieke ruimte – voor iedereen!* [White paper]. Geraadpleegd van https://www.zonmw.nl/sites/zonmw/files/typo3-migrated-files/Handreiking_Hoe_maak_je_een_gezonde_en_inclusieve_stad..pdf
3. Gezond leven. (z.d.). *Gezonde publieke ruimte*. Geraadpleegd van <https://www.gezondleven.be/settings/gezonde-gemeente/gezonde-publieke-ruimte>
4. Hoyng, J., van Eck, M. (2021). *Model beweegvriendelijke omgeving (BVO-model)*. Kenniscentrum sport & bewegen. Geraadpleegd van <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=10322&m=1616999350&action=file.download>
5. De Visscher, S. (2009). *Probleemkinderen in probleebuurt? De stad als alledaags socialisatiekader*. Panopticon 2009 (4). 21-34.
6. Kind & Samenleving. (2020). *Het grote buitenspeelonderzoek: Buiten spelen in de buurt geobserveerd*. Geraadpleegd van <https://k-s.be/medialibrary/purl/nl/6626949/Het%20grote%20buitenspeelonderzoek.pdf>
7. Pérez-Tejera F., Valera S., Anguera M.T. (2018). *Using Systematic Observation and Polar Coordinates Analysis to Assess Gender-Based Differences in Park Use in Barcelona*. Front. Psychol. 9:2299. doi: 10.3389/fpsyg.2018.02299
8. Schrijvers, K., Dierckens, M. & Deforche B. (2023). *Studie Jongeren en Gezondheid, Mentaal, sociaal en fysiek welzijn*. [Factsheet]. Opgehaald van: https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/wordpress/wp-content/uploads/2023/08/3_Factsheet_MentaalSociaalFysiekWelzijn.pdf
9. Drieskens, S., Nguyen, D., & Gisle, L. (2018). *Sciensano: Gezondheidsenquête 2018: Lichaamsbeweging*. https://www.sciensano.be/sites/default/files/pa_rapport2_his2018_nl_v3.pdf
10. Sport Vlaanderen (z.d.). *Geef tieners een stem*. Geraadpleegd van <https://www.sport.vlaanderen/sporters-beleven-meer/geef-tieners-een-stem/geef-tieners-een-stem/#:~:text=Extra%20aandacht%20voor%20de%20meisjes&text=Het%20totale%20drop%20out%20percentage,tools%20voor%20-de%20meisjes%20ontwikkelen>
11. Lagaert, S., Pleysier, S., Put, J., Siongers, J., Spruyt, B., Bradt, L. (2024). *Jongeren in cijfers en letters 5: bevindingen uit de JOP-monitor 2023*. Owl Press.
12. Oliviera, G. (2015). *Gevoelens van onveiligheid in een veilige buurt: een kwantitatief onderzoek naar de oorzaken van onveiligheidsgevoelens in Rotterdam*. [Thesis, Erasmus Universiteit Rotterdam]. Erasmus University Thesis Repository.
13. De Meij, S. (2010). *Subjectieve en objectieve veiligheid: een overbrugbare kloof? Over wat gemeenten kunnen doen om het veiligheidsgevoel van hun burgers te verbeteren*. [Thesis, Erasmus Universiteit Rotterdam]. Erasmus University Thesis Repository.
14. Enhus, E. (2001). *Exit de veiligheidsmonitor? Vrije Universiteit Brussel*.
15. De omgevingspsycholoog. (2015, 28 oktober). *Veiligheid, over welke vorm hebben we het?* Geraadpleegd van <https://www.omgevingspsycholoog.nl/veiligheid/>
16. Schram, K., Doff, W., Fischer, T., Jansen, J., Slingerland, G., & Zuijderwijk, L. (2024). *Ruimte voor Meiden op Zuid: een ontwerpgericht onderzoek naar de veiligheidsbeleving van meiden in de openbare ruimte*. Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.
17. Girlguiding. (2020). *Girls' attitudes survey: a snapshot of girls' and young women's lives*. Geraadpleegd van <https://www.girlguiding.org.uk/globalassets/docs-and-resources/research-and-campaigns/girls-attitudes-survey-2020.pdf>
18. Clark, I., Walker, S. (2023). *Make Space For Girls: the research background 2023*. Make Space For Girls.
19. Plan International. (2023). *Safer Cities inspiratiegids: lokale besturen*.
20. Bastaits, K., Dingenen, D. & Pasteels I. (2024). *Een plek op maat en met mate(n). Onderzoek naar kinderrechten, openbare ruimte en welbevinden*. Departement cultuur, jeugd en media.
21. Yorkshire Sports Foundation. (2022). *Make Space For Us: insight report*. Geraadpleegd van https://www.yorkshiresport.org/application/files/7817/1224/5370/Make-Space-for-Us_small.pdf
22. Mental Health Foundation. (2021). *Nature: how connecting with nature benefits our mental health*. Geraadpleegd van <https://www.mentalhealth.org.uk/sites/default/files/2022-06/MHAW21-Nature-research-report.pdf>
23. De Wachter, N. (2023, 11 juni). *Camera's spotten in de openbare ruimte*. Visie. Geraadpleegd van <https://visie.net/artikel/cameras-spotten-in-de-openbare-ruimte>
24. Caplan, J. M., Kennedy, L. W., & Miller, J. (2020). *Risk Terrain Modeling and Crime Prevention*. Criminology & Public Policy, 19(1), 191-214.
25. Gill, M., Bryan, J., & Allen, J. (2019). *The impact of CCTV on crime: An investigation in 20 different contexts*. Crime Prevention and Community Safety, 21(2), 89-103.
26. Hinkle, J. C., Weisburd, D., & Telep, C. W. (2013). *The Impacts of Different Forms of Patrol on Subjective Safety: Evidence from Randomized Experiments*. Journal of Experimental Criminology, 9(3), 333-353.
27. Stad Gent. *Urban Sport Visie*. Gent: Stad Gent, 2020.
28. Leroy, Sophie, et al. *Skate de stad*. Hoboken: KNS Skateboarding VZW, 2022.

29. Zijkant. (2023, 23 september). Wat is er nodig voor de feministische stad? Geraadpleegd van <https://www.zijkant.be/wat-is-er-nodig-voor-de-feministische-stad/>
30. Miedema, S. (2020). Meisjes en de publieke ruimte. *Kind & samenleving*. Geraadpleegd van <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/tool-documents/meisjes-en-de-publieke-ruimte.pdf>
31. Lloyd, K., Burden, J. & Kiewa, J. (2008). Young Girls and Urban Parks: Planning for Transition Through Adolescence. *Journal of Park and Recreation Administration*, 26 (3).
32. De Standaard. (28 december 2022). In een vrouwelijke stad voelen ook mannen zich thuis. [Podcastaflevering]. In *DS Vandaag*.
33. Yorkshire Sports Foundation. (2022). Make Space For Us: insight report. Geraadpleegd van https://www.yorkshiresport.org/application/files/7817/1224/5370/Make-Space-for-Us_small.pdf

DEEL 2 : factsheets met bouwstenen

Veiligheid

Verlichting

Miedema, S. (2020). *Meisjes en de publieke ruimte*. Kind & Samenleving. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Chaumont, L., Zeilinger, I. (2012). *Openbare ruimte, gender en onveiligheidsgevoel*. Garance. Geraadpleegd van <https://www.garance.be/wp-content/uploads/2023/06/12EspacepublicgenreNL-2.pdf>

Onderhoud

De Vos, E. (2022, maart). *Een (om)weg naar de vrouwvriendelijke stad*. [Webinar]. Hannah Arendt Instituut. Geraadpleegd van <https://hannah-arendt.instituut/verdiep-je/webinar-een-omweg-naar-een-vrouwvriendelijke-stad/>

Kalle, L. (2011). *Wat heb ik aan een voetbalveld?! Ik ben een meisje!* [Masterscriptie, Universiteit Utrecht]. Geraadpleegd van <https://studenttheses.uu.nl/bitstream/handle/20.500.12932/6760/ThesisdefinitiefFeb11.pdf?sequence=1>

Ruimte

Miedema, S. (2020). *Meisjes en de publieke ruimte*. Kind & Samenleving. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Zijkant. (2023, 23 september). *Wat is er nodig voor de feministische stad?* Geraadpleegd van <https://www.zijkant.be/wat-is-er-nodig-voor-de-feministische-stad/>

JES. (2021, maart). *Gender en de publieke ruimte*. Geraadpleegd van <https://jes.be/gender-en-de-publieke-ruimte/>

Sociale controle

Valerio, E. (2020). *Veiligere openbare ruimtes ontwerpen*. VVSG. Geraadpleegd van <https://www.vvsg.be/Leden/Diversiteit/Grensoverschrijdend%20gedrag/gids%20veiligere%20publieke%20ruimtes%20ontwerpen.pdf>

Vlaio. (2023, 3 mei). Wenen maakt publieke ruimte inclusiever via genderplanning. Geraadpleegd van <https://www.vlaio.be/nl/vlaio-netwerk/de-vitrine/wenen-maakt-publieke-ruimte-inclusiever-genderplanning>

De Vos, E. (2022, maart). *Een (om)weg naar de vrouwvriendelijke stad*. [Webinar]. Hannah Arendt Instituut. Geraadpleegd van <https://hannah-arendt.instituut/verdiep-je/webinar-een-omweg-naar-een-vrouwvriendelijke-stad/>

Buurtgevoel

Chaumont, L., Zeilinger, I. (2012). *Openbare ruimte, gender en onveiligheidsgevoel*. Garance. Geraadpleegd van <https://www.garance.be/wp-content/uploads/2023/06/12EspacepublicgenreNL-2.pdf>

Locatie

Miedema, S. (2020). *Meisjes en de publieke ruimte*. Kind & Samenleving. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Clark, I., Walker, S. (2023). *Make Space For Girls: the research background 2023*. Make Space For Girls.

Kalle, L. (2011). *Wat heb ik aan een voetbalveld?! Ik ben een meisje!* [Masterscriptie, Universiteit Utrecht]. Geraadpleegd van <https://studenttheses.uu.nl/bitstream/handle/20.500.12932/6760/ThesisdefinitiefFeb11.pdf?sequence=1>

Omgeving

Oriëntatie

Chaumont, L., Zeilinger, I. (2012). *Openbare ruimte, gender en onveiligheidsgevoel*. Garance. Geraadpleegd van <https://www.garance.be/wp-content/uploads/2023/06/12EspacepublicgenreNL-2.pdf>

Vlaio. (2023, 3 mei). Wenen maakt publieke ruimte inclusiever via genderplanning. Geraadpleegd van <https://www.vlaio.be/nl/vlaio-netwerk/de-vitrine/wenen-maakt-publieke-ruimte-inclusiever-genderplanning>

Verlichting

Miedema, S. (2020). *Meisjes en de publieke ruimte*. Kind & Samenleving. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Sociale controle

Valerio, E. (2020). *Veiligere openbare ruimtes ontwerpen*. VVSG. Geraadpleegd van

<https://www.vvsg.be/Leden/Diversiteit/Grensoverschrijdend%20gedrag/gids%20veiligere%20publieke%20ruimtes%20ontwerpen.pdf>

De Vos, E. (2022, maart). Een (om)weg naar de vrouwvriendelijke stad. [Webinar]. Hannah Arendt Instituut. Geraadpleegd van <https://hannah-arendt.instituut/verdiep-je/webinar-een-omweg-naar-een-vrouwvriendelijke-stad/>

Zichtbaarheid

Chaumont, L., Zeilinger, I. (2012). Openbare ruimte, gender en onveiligheidsgevoel. Garance. Geraadpleegd van <https://www.garance.be/wp-content/uploads/2023/06/12EspacepublicgenreNL-2.pdf>

Bereikbaarheid

Afstand & route

Miedema, S. (2020). *Meisjes en de publieke ruimte*. Kind & Samenleving. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Verbinding

Hoyng, J., Scholte, D. (2022). *Denk ook aan tienermeiden bij het ontwerpen van een beweegvriendelijke omgeving*. Kenniscentrum sport & bewegen. Geraadpleegd van <https://www.allesoversport.nl/thema/beleid/denk-ook-aan-tienernermeiden-bij-het-ontwerpen-van-een-beweegvriendelijke-omgeving/#reference-list-16>

Leroy, Sophie, et al. *Skate de stad*. Hoboken: KNS Skateboarding VZW, 2022.

Stad Gent. *Urban Sport Visie*. Gent: Stad Gent, 2020.

Toegankelijkheid

Centrum vs. periferie & symboliek

Dikomititis, E. (Host). (2023, 27 februari). Slotaflevering: Gender & publieke ruimte. [Podcastaflevering]. In *Girls Make The City*.

Hubo, B. (2021, 24 september). Apolline Vranken: 'Brussel is een stad voor en door mannen'. *Bruzz*. Geraadpleegd van <https://www.bruzz.be/samenleving/apolline-vranken-brussel-een-stad-voor-en-door-mannen-2021-09-24>

De Standaard. (28 december 2022). In een vrouwelijke stad voelen ook mannen zich thuis. [Podcastaflevering]. In DS Vandaag.

Basisfaciliteiten

Zijkant. (2023, 23 september). Wat is er nodig voor de feministische stad? Geraadpleegd van <https://www.zijkant.be/wat-is-er-nodig-voor-de-feministische-stad/>

Letterlijke drempels

Vermeij, L. & Hamelink, W. (2021). Lang niet toegankelijk Ervaringen van Nederlanders met een lichamelijke beperking als spiegel van de samenleving. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Aantrekkelijkheid

Esthetische elementen

Miedema, S. (2020). *Meisjes en de publieke ruimte*. Kind & Samenleving. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Kalle, L. (2011). Wat heb ik aan een voetbalveld?! Ik ben een meisje! [Masterscriptie, Universiteit Utrecht]. Geraadpleegd van <https://studenttheses.uu.nl/bitstream/handle/20.500.12932/6760/ThesisdefinitiefFeb11.pdf?sequence=1>

Basisfaciliteiten en onderhoud

Van Steijn, A. (2014). *Vrouwen en meiden laatst: Pleidooi voor een gender-specifiek beleid bij de inrichting van de openbare ruimte*. [White paper]. Goede Speelprojecten. Geraadpleegd van <https://allesinbeweging.net/storage/2229/2012-A.-van-Steijn---Vrouwen-en-meiden-laastst.pdf>

Miedema, S. (2020). *Meisjes en de publieke ruimte*. Kind & Samenleving. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Chaumont, L., Zeilinger, I. (2012). Openbare ruimte, gender en onveiligheidsgevoel. Garance. Geraadpleegd van <https://www.garance.be/wp-content/uploads/2023/06/12EspacepublicgenreNL-2.pdf>

Yorkshire Sports Foundation. (2022). *Make Space For Us: insight report*. Geraadpleegd van https://www.yorkshiresport.org/application/files/7817/1224/5370/Make-Space-for-Us_small.pdf

Lange, A. (2021, 28 mei). Teen Girls Need Better Public Spaces to Hang Out. *Bloomberg*. Geraadpleegd van <https://www.bloomberg.com/news/features/2021-05-28/we-need-more-public-space-for-teen-girls>

Multifunctionaliteit

Miedema, S. (2020). *Meisjes en de publieke ruimte*. Kind & Samenleving. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Kalle, L. (2011). Wat heb ik aan een voetbalveld?! Ik ben een meisje! [Masterscriptie, Universiteit Utrecht]. Geraadpleegd van <https://studenttheses.uu.nl/bitstream/handle/20.500.12932/6760/ThesisdefinitiefFeb11.pdf?sequence=1>

Chaumont, L., Zeilinger, I. (2012). Openbare ruimte, gender en onveiligheidsgevoel. Garance. Geraadpleegd van <https://www.garance.be/wp-content/uploads/2023/06/12EspacepublicgenreNL-2.pdf>

Invulling/functies

Helleman, G. (2022). Meisjes en buitenspelen: op zoek naar meer gelijkheid. *Stadslente*. Geraadpleegd van <https://stadslente.blogspot.com/2022/06/meisjes-en-buitenspelen.html>

Chaumont, L., Zeilinger, I. (2012). Openbare ruimte, gender en onveiligheidsgevoel. *Garance*. Geraadpleegd van <https://www.garance.be/wp-content/uploads/2023/06/12EspacepublicgenreNL-2.pdf>

Yorkshire Sports Foundation. (2022). Make Space For Us: insight report. Geraadpleegd van https://www.yorkshiresport.org/application/files/7817/1224/5370/Make-Space-for-Us_small.pdf

Clark, I., Walker, S. (2023). Make Space For Girls: the research background 2023. *Make Space For Girls*.

Miedema, S. (2020). Meisjes en de publieke ruimte. *Kind & Samenleving*. Geraadpleegd van <https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte/>

Betrokkenheid

Clark, I., Walker, S. (2023). Make Space For Girls: the research background 2023. *Make Space For Girls*.

DEEL 3 : citaten

Agentschap binnenlands bestuur. (2023). Naar een inclusievere publieke ruimte. Geraadpleegd van <https://www.vlaanderen.be/samenleven/nieuwsberichten/naar-een-inclusievere-publieke-ruimte>

Clark, I., Walker, S. (2023). Make Space For Girls: the research background 2023. *Make Space For Girls*.

Miedema, S. (2020). Meisjes en de publieke ruimte. *Kind & samenleving*. Geraadpleegd van <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/tool-documents/meisjes-en-de-publieke-ruimte.pdf>

Aiach, I., Cuypers, L. & Saelens, E. (Hosts). (2024, 1 oktober). Vital Cities Podcast Ep.2 - Meisjes in de publieke ruimte. [Podcastaflevering]. In *Vital Cities Podcast*.

Vermeij, L. & Hamelink, W. (2021). Lang niet toegankelijk: Ervaringen van Nederlanders met een lichamelijke beperking als spiegel van de samenleving. *Sociaal en Cultureel Planbureau*.